กระบวนทัศน์หลังอาณานิคม กับการวิจารณ์วรรณกรรมไทย

◩ พรธาดา สุวัธนวนิช

บทคัดย่อ

หลังอาณานิคมนิยม(Postcolonialism) *เป็นสกุลคิดหนึ่งที่วิพากษ์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และมีผลกระทบไปทั่วโลกไม่เฉพาะดินแดนที่เคยตกเป็นอาณานิคมเท่านั้น สกุลคิดหลังอาณานิคมนิยมพยายามรื้อถอนระบบความคิดเดิมที่ตะวันตกมีต่อตะวันออก และความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ตะวันตกมีอิทธิพลต่อตะวันออก ก่อให้เกิดความขัดแย้งการต่อต้าน และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม บทความนี้ได้นำกระบวนทัศน์หลังอาณานิคมมาวิเคราะห์และวิจารณ์วรรณกรรมไทยในสามแนวทาง ได้แก่* ***เงาะป่า*** *ในเรื่องของการสร้างงานท่ามกลางบริบทของยุคสมัยอาณานิคม* ***บ้านทรายทอง*** *ในเรื่องโครงสร้างซึ่งเป็นภาพแทน (represent) ของชัยชนะของคนพื้นเมืองที่มีต่อเจ้าอาณานิคม และ* ***จดหมายจากเมืองไทย กับเซ็งเม้ง*** *ในเรื่องของพัฒนาการของความเป็นอื่นของคนจีนในประเทศไทย การวิจารณ์ทั้งสามแนวทางด้วยกระบวนทัศน์หลังอาณานิคม จะเปิดมุมมองวิธีวิจารณ์และการเข้าถึงวรรณกรรมไทยได้กว้างขึ้น*

บทนำ

ในปัจจุบันแวดวงวิชาการนำคำว่า*กระบวนทัศน์* (paradigm) มาใช้กันอย่างกว้างขวางและมีความหมายไม่จำเพาะลงไปเหมือนคำว่า*สำนักคิด*หรือ*สกุลคิด*ที่ดูจะเป็นกรอบความคิดที่อาจมองแง่ลบว่าจำกัดตัวผู้คิดให้คิดได้เพียงกรอบกำหนดหรือล้อมกรอบผู้คิดอยู่ น้ำหนักของความหมาย *"กระบวนทัศน์"* อยู่ที่วิธีมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมโดยพยายามจัดระบบความคิดให้อธิบายสิ่งที่เห็นและเป็นอยู่ในทิศทางเดียวกัน โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับตัวบุคคลหรือผู้คิดเท่าไรนัก ในการศึกษากระบวนการทางความคิดหลายๆแบบ คำว่า*กระบวนทัศน์* จึงดูจะเป็นคำกลางๆ ที่ใช้อธิบายโดยปลอดตัวตนของผู้คิดและผู้อธิบายความคิดนั้น

แรกทีเดียว เรามีคำว่า*โลกทรรศน์*หรือ*มุมมอง*ในการอธิบายทัศนะต่าง ๆ อย่างไม่จำเป็นต้องเป็นระบบเช่นโลกทรรศน์ของสุนทรภู่ มุมมองของผู้ใช้บริการโรงพยาบาลของรัฐ ฯลฯ และปัจจัย "-นิยม" ต่อท้ายศัพท์ที่แปลมาจากsubfix "-ism" ในภาษาอังกฤษใช้เป็นชื่อเรียกแนวความคิดหนึ่งๆที่สถาปนาเป็นองค์ความรู้จนมีผู้ยอมรับและประพฤติปฏิบัติตามอย่าง

เชื่อถือและยึดมั่นในแนวความคิดนั้นจนดูเป็นลัทธิหนึ่ง แม้จะลดระดับมาใช้คำว่า “สำนักคิด” หรือ “สกุลคิด” ก็ดูจะจำกัดความให้เจาะจงไปที่ตัวบุคคลดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

ดังนั้นในบทความนี้ซึ่งมีจุดมุ่งหมายจะอธิบายการมองวรรณกรรมด้วยวิธีคิดระบบหนึ่งจึงขอใช้คำว่า”กระบวนทัศน์”เพราะนั่นหมายความว่าการวิจารณ์วรรณกรรมไม่อาจยึดติดกับวิธีคิดแบบใดแบบหนึ่งตายตัว ตราบใดที่มีผู้อ่านวรรณกรรมก็จะได้รับการตีความต่าง ๆ กันไปด้วยกระบวนทัศน์ที่ต่าง ๆ กัน

อาณานิคมนิยม : ต้นเค้าที่มาของหลังอาณานิคมนิยม

เนื่องจากกระบวนทัศน์หลังอาณานิคมมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์โลก ดังนั้นก่อนที่จะเข้าใจกระบวนทัศน์หลังอาณานิคมจำต้องเข้าใจอาณานิคมนิยมก่อน

อาณานิคม ในความหมายที่เข้าใจกันทั่ว ๆ ไปก็คือ ดินแดนในอาณัติใต้การปกครองดูแลของชาติตะวันตก ในช่วงคริสตศตวรรษที่ 19 ชาติตะวันตกพยายามขยายอำนาจมายังเอเชีย แอฟริกา และอเมริกาใต้ เพื่อนำเอาทรัพยากรในดินแดนเหล่านี้ไปใช้ใน “ประเทศแม่” และระบายสินค้าซึ่งเกิดจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมมายังประเทศอาณานิคม ดังนั้นการมีอาณานิคมจึงหมายถึงความมั่งคั่ง ร่ำรวย มีอำนาจบารมี เรียกได้ว่ายิ่งมีดินแดนอาณานิคมมากเท่าไรก็ยิ่งเป็นการประกาศอำนาจอันเกรียงไกรของประเทศซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็น “มหาอำนาจ” ดังคำกล่าวที่เราเคยได้ยินมาแล้วว่า “ดวงอาทิตย์ไม่เคยตกในสหราชอาณาจักร”ซึ่งหมายความว่าประเทศในอาณานิคมของอังกฤษมีทั่วโลก อย่างน้อยมีประเทศหนึ่งที่เป็นเวลากลางวันอยู่

ชาติมหาอำนาจตะวันตกถือเป็นอำนาจอันชอบธรรมที่จะครอบครองดินแดนเหล่านี้โดยอ้างถึงความชอบธรรมของผู้ที่เหนือกว่าทางอารยธรรม เทคนิควิทยาการ ความชอบธรรมของการเผยแพร่ศาสนาอันเป็นหน้าที่ที่ตนจะต้องนำความเจริญไปสู่ดินแดนเหล่านี้ อาณานิคมนิยมจึงเกิดจากฐานความคิดที่ว่ามนุษย์เกิดมาไม่เท่าเทียมกัน และมุมมองที่ไม่เข้าใจวัฒนธรรมของผู้อื่นโดยเหมารวมว่าเป็นสิ่งที่ล้าหลัง ไม่สมเหตุสมผลจนอาจถึงขั้นป่าเถื่อน ตลอดจนทัศนคติที่ว่าผู้ที่แข็งแรงกว่าจึงเป็นผู้ที่สมควรอยู่รอด เกิดเป็นมายาคติว่าเผ่าพันธุ์มนุษย์มีความไม่เท่าเทียมกัน ชาวผิวขาวแข็งแรงกว่า ฉลาดกว่า จึงสมควรที่จะปกครองคนผิวสี

การแผ่ขยายอำนาจอิทธิพลด้วยการรุกรานดินแดนต่างๆ โดยอาศัยแสนยานุภาพทางทหารและพลังทางเศรษฐกิจเพื่อครอบครองดินแดนเหล่านี้ ส่งผลให้เกิด “ปรากฏการณ์อาณานิคม” ขึ้นทั่วโลกไม่ว่าดินแดนเหล่านั้นจะตกเป็นอาณานิคมหรือไม่ก็ตาม ดินแดนที่ตกเป็นอาณานิคมย่อมรับความเจริญต่างๆที่มาจากประเทศแม่ไม่ว่าจะเต็มใจรับหรือไม่ก็ตาม แต่ดินแดนที่ไม่ได้ตกเป็นอาณานิคมอย่างไทยหรือญี่ปุ่นปรากฏการณ์อาณานิคมก็ทำให้ประเทศต้องปรับตัวครั้งใหญ่เพื่อความอยู่รอดด้วยการสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ปฏิรูปประเทศให้เป็นสมัยใหม่แบบตะวันตกในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นกฎหมาย การศึกษา การบริหารประเทศ การคมนาคม การแพทย์ จนถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เช่น การแต่งกาย บ้านเรือน วรรณกรรม ดนตรี ฯลฯ

แม้ปัจจุบัน ยุคอาณานิคมจะถือว่าจบสิ้นไปตั้งแต่หลังสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่การถือสิทธิ์เหนือดินแดนต่างๆก็ยังมีอยู่ทั้งการครอบงำทางเศรษฐกิจ การยึดครองทางทหารเพื่อยุติความไม่ชอบธรรมของรัฐบาลที่บริหารประเทศหรือช่วยเหลือรัฐบาลต่อต้านกับฝ่ายปรปักษ์ การครอบงำทางวัฒนธรรม อาณานิคมจึงไม่อาจเรียกได้ว่าได้สิ้นสุดลงอย่างเบ็ดเสร็จสมบูรณ์ แต่การกลายรูปของอาณานิคมนำไปสู่ยุคหลังอาณานิคมต่อมา

กระบวนทัศน์หลังอาณานิคม

ในยุคอาณานิคมเกิดการต่อต้านลัทธิอาณานิคมโดยผู้ถูกปกครองที่ได้รับการศึกษาและความเจริญแบบตะวันตกได้เห็นถึงความอยุติธรรมต่างๆ ที่เจ้าอาณานิคมปฏิบัติต่อชาวพื้นเมือง เป็นที่มาของการปลุกระดมความเป็นชาติเพื่อเรียกร้องเอกราชที่จะมีอิสระเหนือดินแดนที่คนเชื้อชาติเดียวกันควรได้ปกครองกันเอง

แต่ความคิดหลังอาณานิคมมีมากกว่าการปลุกระดมความรักชาติและการเรียกร้องเอกราช ความคิดหลังอาณานิคมได้พยายามรื้อถอนระบบความคิดเดิมที่ตะวันตกมีต่อชาวตะวันออก ดังงานของ Edward W. Said ใน Orientalism การกลับไปหารากเหง้าโดยเริ่มจากสำนึกของความเป็นอื่น(other) เช่นงานของ Frantz Fanon ใน Black Skin, White Marks , The Wretched of the Earth ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มของการแสวงหาอัตลักษณ์(identity)ของตนที่อยู่ในฐานะชนชายขอบ(marginality) หลังจากที่ได้มีการครอบงำ(hegemony)และการผสมกลมกลืน(hybridity)ทางวัฒนธรรม มีนักคิดในสกุลหลังอาณานิคมมากมาย อาทิ Homi Baba, Gayati Ghakravarty Spivake ดำเนินตามความคิดนี้และขยายความสนใจจากวาทกรรมไปสู่วัฒนธรรมด้านต่างๆ สถานะทางเพศ(gender) และชนชั้นทางสังคม นักคิดเหล่านี้ได้ทราบว่าเป็นการยากที่จะแสวงหาความเป็นพื้นเมืองที่บริสุทธิ์เพราะยุคอาณานิคมได้ทำให้ชาวพื้นเมืองประดิษฐ์วัฒนธรรมขึ้นมาใหม่ที่ไม่ได้เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมแท้จริงที่เกิดขึ้นตามประโยชน์ใช้สอย วัฒนธรรมเหล่านี้มีวัตถุประสงค์อื่นเจือปนเข้าไป เช่น การตลาด การท่องเที่ยว การเมือง ฯลฯ

ยิ่งไปกว่านั้นการปกครองของประเทศที่เคยตกเป็นอาณานิคม ภายหลังได้รับเอกราชแล้วก็ดี หรือประเทศที่ไม่เคยตกอยู่ใต้อาณานิคมแต่ได้ปรับเปลี่ยนประเทศตามแนวทางตะวันตกก็ดี มีวิธีคิดและการปฏิบัติต่ออาณาประชาราษฎร์ไม่ต่างอะไรจากค่านิยมของเจ้าอาณานิคมที่ปฏิบัติต่อดินแดนที่ตนปกครอง

ด้วยเหตุนี้สกุลคิดหลังอาณานิคมนิยมจึงแผ่ขยายไปทั่วโลก ไม่ใช่แต่เพียง 3/4 ของโลกที่เป็นดินแดนในอาณานิคมมาก่อน แต่เพราะระบบความคิดที่วิพากษ์ปรากฏการณ์อาณานิคมที่เกิดขึ้นและสามารถวิเคราะห์ได้อย่างเป็นระบบ จึงเป็นที่ประจักษ์แล้วว่าสกุลคิดหลังอาณานิคมเป็นกระบวนทัศน์ที่สามารถอธิบายรากฐานที่มาของสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ หรือวัฒนธรรม

การวิจารณ์วรรณกรรมด้วยกระบวนทัศน์หลังอาณานิคม

กระบวนทัศน์หลังอาณานิคมในประเทศไทยไม่ค่อยจะเป็นที่ยอมรับกันนอกวงวิชาการนัก เพราะเกิดความตะขิดตะขวงในความหมายของ “อาณานิคม” ที่จะนำมาใช้วิเคราะห์ประเทศไทยที่ไม่เคยตกเป็น“เมืองขึ้น”ของใคร แม้ในแวดวงวิชาการเองหากไม่ติดตามกระแสและแนวโน้มทางความคิดต่างๆ ก็อาจเกิดการต่อต้านและไม่ยอมรับสกุลคิดนี้ที่จะนำมาใช้กับการวิเคราะห์ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมไทย

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าแม้ปรากฏการณ์อาณานิคมจะสิ้นสุดลงแล้ว แต่อิทธิพลของความคิดแบบอาณานิคมยังคงหลงเหลืออยู่ในโลกปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ หรือวัฒนธรรม ความเจริญในดินแดนต่างๆ ทั่วโลกก็ยึดถืออารยธรรมแบบตะวันตกเป็นมาตรฐาน กระบวนทัศน์หลังอาณานิคมที่เป็นผลสะท้อนของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างตะวันตกกับตะวันออกจึงแผ่ซ่านไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก

เมื่อวรรณกรรมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสื่อความหมาย เป็นวาทกรรม (discourse)ของยุคสมัย และเป็นภาพแทน (represent)วัฒนธรรม กระบวนทัศน์หลังอาณานิคมจึงอาจนำมาใช้เพื่อเปิดมุมมอง

วรรณกรรม เสนอการตีความใหม่ ๆ ที่น่าสนใจให้แก่วงวรรณกรรมไทย เป็นการใช้ทฤษฎีเป็นเครื่องมือในเข้าถึง(approach)วรรณกรรมไทยในแง่มุมที่ต่างไปจากเดิมได้

ในบทความนี้ได้เลือกวรรณกรรมไทยโดยใช้กระบวนทัศน์อาณานิคมในการตีความ วิเคราะห์ และวิจารณ์ สามแนวทาง ได้แก่ *เงาะป่า* ในเรื่องของการสร้างงาน *บ้านทรายทอง* ในเรื่องของภาพแทนแนวคิดหลังอาณานิคม และ *จดหมายจากเมืองไทย ของ โบตั๋น กับ เซ็งเม้ง* ของ วินทร์ เลียววาริณ ในประเด็นเรื่องความเป็นอื่นตามแนวคิดหลังอาณานิคม

1. เงาะป่า : บริบททางสังคมกับการสร้างงาน

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการปฏิรูปประเทศในหลาย ๆ ด้านทั้งในการบริหารปกครองประเทศส่วนกลางและส่วนภูมิภาค การกฎหมาย การศาล สาธารณูปโภคต่าง ๆ ทรงประกาศเลิกทาส ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าลูกยาเธอ พระราชโอรสศึกษาต่อต่างประเทศเพื่อนำความรู้กลับมาพัฒนาประเทศ ปรับปรุงประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมตามมาตรฐานสากลเพื่อให้เป็นที่ยอมรับในหมู่อารยชาติ เสด็จประพาสยุโรปเพื่อดูความเจริญต่างๆ ของอารยประเทศและแสดงพระองค์ต่ออารยประเทศเหล่านั้นในฐานะกษัตริย์ผู้ทรงปกครองราชอาณาจักรสยาม เป็นการผูกมิตรกับมหาอำนาจอื่นๆ เพื่อถ่วงดุลอำนาจของอังกฤษและฝรั่งเศสเพราะไทยอยู่ในภูมิภาคที่ทั้งฝรั่งเศสและอังกฤษพยายามแผ่ขยายอำนาจจ้องจะยึดครองอยู่จึงล่อแหลมที่จะตกเป็นอาณานิคมเมื่อไรก็ได้ ด้วยพระปรีชาสามารถทางวิเทโศบายในรัชสมัยของพระองค์เราจึงเสียดินแดนไปเพียงบางส่วนคือ ยกอำนาจการปกครองดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้ฝรั่งเศสใน พ.ศ. 2436 (ร.ศ.112)หลังจากที่ฝรั่งเศสได้ยื่นคำขาดและนำเรือรบสองลำเข้ามาทางปากน้ำ เสียดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขงตรงกันข้ามหลวงพระบาง มโนไพร จำปาศักดิ์ เพื่อแลกกับการให้ฝรั่งเศสถอนตัวออกจากจันทบุรีในพ.ศ.2446 แต่ฝรั่งเศสก็ไปยึดตราดต่อ ทำให้ไทยต้องยอมยกเสียมราฐ พระตะบอง ศรีโสภณใน พ.ศ. 2449 และไทยต้องยอมสละอำนาจเหนือหัวเมืองมลายู 4 แห่ง คือ ไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู และปะลิสให้แก่อังกฤษในพ.ศ.2451โดยอังกฤษยอมยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตบางส่วน และให้รัฐบาลไทยกู้เงินมาสร้างทางรถไฟสายใต้

นอกจากพระราชกรณียกิจที่ทรงพัฒนาประเทศให้เจริญทัดเทียมอารยประเทศแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้สร้างงานศิลปะด้วยเช่นกัน ดังปรากฏบทพระราชนิพนธ์หลายเรื่อง เช่น ลิลิตนิทราชาคริต พระราชพิธีสิบสองเดือน วงศ์เทวราช พระราชนิพนธ์ไกลบ้าน เงาะป่า ฯลฯ ในบรรดาพระราชนิพนธ์เหล่านี้ *เงาะป่า* ถือได้ว่ามีความพิเศษและโดดเด่น

ในบทนำของเงาะป่า ทรงกล่าวว่า *"หนังสือที่แต่งนี้ไม่ได้ตั้งใจสำหรับที่จะเล่นละคร และไม่รู้ว่าจะดีเพราะแต่งเรื่องชาวป่าซึ่งกันดารเหลือประมาณ เหมือนคนคุมโต๊ะมีแต่ชิ้นกะลา แล้วขาดกี๋ขาดเท้าไปมากจะคุมให้งามก็ยากอยู่ แต่ครั้นเมื่อคุมเข้าเสร็จแล้วดูมันงามดีประสาเครื่องน้ำเงินเครื่องแดงหรือช้ำเลือดช้ำหนอง.."*[1] หมายความว่าทรงพระราชนิพนธ์เพื่อหวังเพียงความเพลิดเพลินระหว่างที่ทรงพระประชวร แพทย์หลวงถวายคำแนะนำให้งดพระราชภารกิจ พักรักษาพระองค์ 8 วัน ระหว่างนี้เสด็จไปประทับยังพระที่นั่งวิมานเมฆ พระอัครชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ทรงให้ข้าหลวงขับร้องบทละครอิเหนาถวายตั้งแต่หัวค่ำจนเสด็จขึ้นที่บรรทม จึงอาจกล่าวได้ว่า

[1]พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. ***เงาะป่า***, หน้า 43.

บรรยากาศในขณะนั้นมีส่วนเอื้อให้ทรงพระราชนิพนธ์เป็นบทละคร หากตัวละครเอกของเรื่องเป็นเงาะไม่ใช่ท้าวพระยามหากษัตริย์ผิดไปจากแบบของการสร้างบทละครใน รวมถึงการสร้างงานที่ไม่ทรงพิถีพิถันมากที่จะให้เป็นบทละครที่มีความสมบูรณ์ด้วยองค์ประกอบของบทละครในทั้งบทร้อง ท่ารำและขนบธรรมเนียมประเพณีในราชสำนัก หรือมิได้มุ่งให้สนุกสนานจัดจ้านแบบละครนอก บทละครเรื่อง *เงาะป่า* จึงแหวกขนบนิยมของเรื่องเล่าทั้งละครในและละครนอกโดยใช้ตำนานรักสามเส้าของชาวป่าเผ่าหนึ่งเป็นแกนหลัก เนื้อหาใน*เงาะป่า*นำเสนอความรักอันยิ่งใหญ่ที่เป็นสมบัติของมนุษยชาติทุกชั้นวรรณะและเผ่าพันธุ์ทั้งความรักของหนุ่มสาวที่ยอมตายสังเวยความรัก ดังตอนท้ายของเรื่องที่ว่า

ดูดุ๊ความรักนักหนาหนอ มาลวงล่อโลมพาให้อาสัญ
ทั้งสามศพสยบลงเคียงกัน ล้วนทาสรักทั้งนั้นอนาถใจ[2]

และความรักของแม่ของฮเนา ชมพลา และลำหับที่ครั่นครวญแทบจะขาดใจว่า

โอ้ลูกเราสามราเลี้ยงมายาก ยามจะพรากเหมือนฟ้าแลบแปลบเดียวหาย
น่าสงสารสามแม่ล้วนแก่กาย เลี้ยงลูกคล้ายฝูงนกที่กกกอง
ถนอมมากมิให้พรากไปหนไหน มาเหมือนไข่กระทบแยกแตกเป็นสอง
สงสารล้ำน้ำตาอาบหน้านอง เหมือนรางรองธารามาแต่ธาร
แม่เลี้ยงมาหวังจะฝากร่าง มาขาดกลางเหมือนต้นไม้ใครประหาร
สงสารนักความรักมาขาดราน เหมือนเด็ดก้านบัวสดไม่หมดใย
โอ้แต่นี้แม่จะมีแต่ร้อนเร่า เหมือนเพลิงเผาลวกลนต้นไม้ไหม้
สงสารจริงยิ่งล้นบ่นพี่ไร เหมือนเชื้อไฟสุมขอนจะร้อนนาน
แม่จะเป็นเช่นต้นไม้ตายเพราะลูก เห็นก็ถูกควรสลับดับสังขาร
สงสารแท้เห็นไม่รอดคงวอดปราณ เหมือนไฟผลาญไพรพนัสเหลือตัดรอน[3]

นอกจากนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายชีวิตความเป็นอยู่และขนบธรรมเนียมของพวกเงาะใน*"บอกรูปพวกเงาะโดยสังเขป"*ตอนต้นเรื่อง เช่น การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย ภาษาที่ใช้ อาวุธ เครื่องดนตรี นำเสนอในฐานะเป็นวัฒนธรรมหนึ่งที่ควรค่าแก่การรู้จัก เช่นเดียวกับที่ทรงพระราชนิพนธ์บทละครด้วยวิธี *"พาไปดู"* จึงเป็นวิธีสร้างความเข้าใจโดยไม่แยกระหว่างพวกเขาพวกเรา แต่เป็นมนุษย์ที่มีอารมณ์และความรู้สึกที่สัมผัสถึงกันได้

ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า *เงาะป่า* เป็นบทพระราชนิพนธ์ที่ถือกำเนิดในช่วงกระแสอาณานิคมที่มองเห็นความแตกต่างระหว่างเผ่าพันธุ์มนุษย์และความปรารถนาที่จะถือครองดินแดนที่สมบูรณ์ด้วยทรัพยากรกำลังคุกคามไทยอยู่ บทพระราชนิพนธ์เรื่อง *เงาะป่า* แสดงวัฒนธรรมของพวกเงาะอย่างยอมรับและเข้าใจในความต่าง หากแต่คงความเหมือนของมนุษย์ที่มีอารมณ์ทุกข์ สุข โศก เกษมละเมียดละไมไม่จำกัดด้วยเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ คือสิ่งที่ บทพระราชนิพนธ์ *เงาะป่า* ให้ไว้แก่ผู้อ่าน นายคนังไม่ใช่คนป่าคนดงที่ทรงชุบเลี้ยงไว้เอาบุญ แต่เรื่องราวของพวกเงาะที่เขาได้เล่าถวายเป็นต้นเค้าของบทละครเรื่องนี้นั้นแสดงให้เห็นวัฒนธรรมของพวกเงาะซึ่งเป็นชนชายขอบ ความเข้าใจในอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ต่างเชื้อชาติต่างเผ่าพันธุ์ทำให้ผู้อ่านลดการถือตัวว่าเป็นผู้มีอารยธรรมเหนือกว่า การสร้างวรรณกรรมเรื่องนี้จึงเข้าใจได้ด้วยกระบวนทัศน์หลังอาณานิคมในบริบททางสังคมขณะที่ทรงพระราชนิพนธ์

2. บ้านทรายทอง : ชัยชนะของคนพื้นเมือง

บ้านทรายทอง เป็นวรรณกรรมประเภทนวนิยายที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย อาจเป็นเพราะเป็นนวนิยายที่ถ่ายทอดผ่านสื่อโทรทัศน์และภาพยนตร์ครั้งแล้วครั้งเล่า จนทำให้*บ้านทรายทอง*ไม่ตายไปจากความทรงจำของผู้คน แม้เนื้อหาใน*บ้านทรายทอง*จะหนีไม่พ้นการถูกประณามว่า "น้ำเน่า" เพราะเป็นเรื่องแนวพาฝันแบบ Cinderella Theme ที่

[2] **เรื่องเดียวกัน** , หน้า 166.
[3] **เรื่องเดียวกัน** , หน้า170 - 173.

ท้ายที่สุดนางเอกผู้ตกยากก็เอาชนะอุปสรรคทั้งมวลและได้พบรักแท้จากเจ้าชายรูปงาม การที่นวนิยายเรื่องนี้จัดเป็นนวนิยายยอดนิยมคงไม่ใช่เพราะสื่อช่วยกระพือพัดเพียงอย่างเดียว คุณค่าของนวนิยายเรื่องนี้ได้มีผู้วิเคราะห์เอาไว้ว่าการทำความดีของตัวเอกจรรโลงใจคนอ่าน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะอิทธิพลของค่านิยมความสำเร็จในชีวิต อีกส่วนหนึ่งเป็นการสร้างความหวังให้ผู้อ่านมั่นใจในเสถียรภาพของหลักการทำดีได้ดี และการทำดีสามารถปรับปรุงแก้ไขทุกอย่างให้ดีขึ้นได้[4]

อย่างไรก็ตาม มีมุมมองที่อาจใช้พินิจ *บ้านทรายทอง* และอธิบายความยอดนิยมของวรรณกรรมเรื่องนี้ได้คือโครงเรื่องมีโครงสร้างตามกระบวนทัศน์หลังอาณานิคม ดังจะเห็นได้ว่าพจมานพินิตนันทน์เข้ามาอยู่บ้านทรายทองในฐานะญาติผู้อาศัยเพื่อเรียนหนังสือ เธอถูกกลั่นแกล้งจากหม่อมพรรณรายและม.ร.ว.หญิงภาวิณีจรัสเรืองหรือคุณหญิงเล็ก ทั้งคู่ข่มเธอให้อยู่ในฐานะที่ไม่ต่างจากคนรับใช้ ส่วนม.ร.ว.หญิงภาระดีสว่างวัฒน์หรือคุณหญิงใหญ่ก็กดเธอให้อยู่ในฐานะญาติที่ต้องเจียมตัว มีแต่ม.ร.ว.ภารดาพัฒน์ระพีหรือคุณชายกลางและม.ร.ว.ภาณุทัตสวัสดีหรือคุณชายน้อยเห็นเธออยู่ในฐานะญาติที่มีศักดิ์เสมอกัน พจมานต้องผ่านเรื่องที่เลวร้ายต่างๆ มากมายจนในที่สุดความจริงก็ปรากฏว่าเธอคือทายาทที่แท้จริงมีสิทธิในการครอบครองบ้านทรายทองในที่สุด เมื่อพจมานต้องตัดสินใจเลือกระหว่างนกูล ท่านชายเอนกนพรัตน์หรือท่านชายต้อม และคุณชายกลาง ผู้ชายทั้งสามคนที่รักเธอ พจมานตัดสินใจเลือกคุณชายกลาง เมื่อเธอได้เป็นพจมาน สว่างวงศ์ ปัญหาในครอบครัวใช่จะหมดเพียงเท่านั้น พจนีย์น้องสาวของเธอถูกยุยงจากหม่อมพรรณรายและคุณหญิงเล็กผู้เสียสิทธิ์ในบ้านทรายทองให้มาพัวพันกับคุณชายกลางและใส่ความว่าเธอคบชู้สู่ชาย แต่ด้วยความอดทนและยึดมั่นในความดีพจมานก็ประคองชีวิตคู่ได้ และได้รับการยอมรับจากแม่สามีอย่างไม่เต็มใจ

หากจะไม่ดูความตามเนื้อหาที่มีลักษณะพาฝันแต่ตีความภาพแทน (representation) ของนวนิยายเรื่องนี้ บ้านทรายทองคือดินแดนอาณานิคมที่ถูกตระกูลสว่างวงศ์ผู้เป็นเจ้าอาณานิคมถือสิทธิยึดครอง การกดขี่ข่มเหงของหม่อมพรรณรายและคุณหญิงเล็กที่มีต่อพจมานก็คือการปกครองแบบเจ้าอาณานิคมที่มีต่อชาวพื้นเมือง ในที่สุดเอกราชที่ชาวพื้นเมืองได้เรียกร้องก็สัมฤทธิ์ผล พจมานได้เป็นเจ้าของบ้านทรายทองเสมือนหนึ่งชาวพื้นเมืองได้ดินแดนที่เป็นของตนกลับคืนมา โดยได้สิ่งที่มีค่ายิ่งสำหรับชาวพื้นเมืองเหล่านี้ที่ทำให้เขามีสติปัญญาเสมอกับเจ้าอาณานิคมได้คือการศึกษาแบบตะวันตก ดังนั้นจึงอาจจะถือว่าคุณชายกลางคือภาพแทนของการศึกษา ของขวัญจากเจ้าอาณานิคม การที่พจมานเลือกคุณชายกลางไม่เลือกสกุล เพราะวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมแท้ๆ นั้น ชาวอาณานิคมไม่อาจย้อนชีวิตกลับไปเป็นเหมือนเดิมแบบบรรพบุรุษแท้ๆ ได้ พจมานไม่เลือกท่านชายต้อมทั้งที่ท่านชายต้อมสามารถให้ชีวิตใหม่แก่พจมานที่จะยกฐานะของตนให้สูงกว่าคนในบ้านทรายทองได้ อาจเป็นเพราะว่าท่านชายต้อมคือภาพแทนของการใช้ชีวิตแบบตะวันตกสมบูณ์แบบนอกดินแดนแผ่นดินแม่ของตนซึ่งชาวพื้นเมืองไม่ต้องการ พจมานเลือกคุณชายกลางและปกครองบ้านทรายทอง เทียบได้กับชาวพื้นเมืองเลือกที่จะมีอำนาจอิสระในดินแดนที่เป็นของตนเองอย่างแท้จริงโดยใช้การศึกษาและความเจริญแบบตะวันตกมาพัฒนาประเทศ การสร้างชาติของชาวพื้นเมืองจะมีอุปสรรคอยู่ที่การแทรกแซงของผู้ที่หมดอำนาจและสิทธิเหนือดินแดนเหล่านี้แต่คอยยุยงปลุกปั่นโดยใช้ชาวพื้นเมืองกลุ่มหนึ่งที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนบ่อนทำลายบ้านเมืองของตน ไม่ต่างอะไรจากที่หม่อมพรรณรายและคุณหญิงเล็กใช้พจนีย์

[4]ดาราวัลย์ เกษทอง , "จากบ้านทรายทองถึงเคหาสน์สีแดง". **โลกหนังสือ. 4** (ฉ.4 มกราคม 2524) , หน้า 54.

เป็นเครื่องมือ แล้วในที่สุดเลือดย่อมข้นกว่าน้ำ พจนีย์ยอมรับผิดต่อพี่ดังเช่นชาวพื้นเมืองที่ต้องพ่ายแพ้ความรักและเสียสละเพื่อชาติของชาวพื้นเมืองด้วยกันเอง

การตีความโดยให้ความสนใจกับภาพแทนเป็นวิธีหนึ่งที่การวิจารณ์แนวหลังอาณานิคมนิยมใช้กันมาก แม้จะดูแปลกและดูเป็นการลากเข้าทฤษฎีจนยากจะยอมรับ ทั้งนี้ต้องยอมรับก่อนว่าการตีความอาจทำได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงเจตนาของตัวบท แบบที่การตีความทางวรรณกรรมพึงกระทำเสมอไป ตัวบทมีอิสระที่จะถูกตีความโดยไม่จำเป็นต้องพะวงถึงเจตนาของผู้เขียน ตัวบทวรรณกรรมเป็นสัมพันธบท (intertext) คือเป็นการปะทะสังสรรค์ระหว่างตัวบทต่างๆ ที่มีมาก่อนหน้าหรือหลังจากตัวบท การวิจารณ์โครงเรื่องเรื่อง*บ้านทรายทอง*พยายามเทียบความสอดรับกับแนวคิดหลังอาณานิคมเพื่อโยงให้เห็นว่าแนวคิดหลังอาณานิคมนั้นมีอยู่ แม้ไม่ปรากฏแต่แฝงเร้นในความคิดของผู้ผ่านประสบการณ์และมีอิทธิพลต่อการสังเคราะห์ความคิดเป็นงานทางศิลปะ เมื่อเราใช้ทฤษฎีหลังอาณานิคมมาตีความก็จะทำให้งานนั้นน่าสนใจว่าได้เสนอเรื่องราวของการถูกกดขี่การละเมิดสิทธิ์ และการมีชัยชนะเรียกร้องสิทธิ์กลับคืนโดยแฝงอยู่กับการสร้างวรรณกรรมนั้นๆ ซึ่งอาจมีในจิตใต้สำนึกของผู้เขียน เช่นเดียวกับมีผู้ตีความ Jane Eyre ของ Charlotte Bronte ว่า Bartha ภรรยาเดิมที่เป็นบ้าของ Mr.Rochester คือชนพื้นเมืองที่ถูกกดดันของสังคมอังกฤษ และOttelo ของ Shakespear เตือนใจให้เห็นความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติที่สังคมตะวันตกไม่ยอมรับ[5]

3. จาก จดหมายจากเมืองไทย ถึง เซ็งเม้ง : พัฒนาการของความเป็นอื่น

แนวคิดหลังอาณานิคมเริ่มที่สำนึกถึงความเป็นอื่น(other)ของชาวพื้นเมืองที่ขมขื่นกับความเป็นเจ้านาย(master)ของเจ้าอาณานิคม ขณะเดียวกันก็พยายามเลียนแบบเจ้าอาณานิคมเพื่อยกระดับสถานภาพของตนให้เป็นที่ยอมรับดังคำกล่าวที่ว่า*"ความดำทำให้ตัวตนของคนขาวเด่นชัดขึ้น แต่ความขาวทำให้ตัวตนของคนดำว่างเปล่า"* [6]

ในกรณีของชาวจีนอพยพมาลงหลักปักฐานในประเทศต่างๆ นั้น ด้วยเหตุผลของการหนีความอดอยากแร้นแค้น การปกครองที่ไม่เป็นธรรมในระบอบกษัตริย์จนถึงรัฐบาลเผด็จการในสมัยต่อมา ตำนานของคนจีนโพ้นทะเลที่เรามักได้ยินกันเสมอคือการเข้ามาเพียงเสื่อผืนหมอนใบ เอาแรงกายและแรงใจสู้งานไม่เลือก ไม่ย่อท้อ อดทน อดออม มุมานะด้วยความขยันขันแข็ง จนในที่สุดก็สร้างเนื้อสร้างตัวมีฐานะเป็นปึกแผ่น เป็นเจ้าของกิจการตั้งแต่ระดับกลางไปจนถึงระดับข้ามชาติ สำนึกของคนจีนเหล่านี้อาจไม่ได้เกิดจากความรู้สึกต่ำต้อยด้อยกว่าดินแดนที่ตนไปอาศัยพึ่งพิงและสร้างเนื้อสร้างตัว คนจีนเหล่านี้มีความภูมิใจในความเป็นอารยะของตนแต่ครั้งบรรพกาล มีขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีที่เจริญกว่าชาติที่ตนไปอาศัยทำมาหากินด้วยซ้ำ อัตลักษณ์ของคนจีนอพยพในไทยจึงเกิดจากสำนึกอย่างภาคภูมิในความเป็นอื่น การเป็นพลเมืองชั้นสองที่ถูกเหยียดว่าเป็นพวก *"เจ๊กแป๊ะ"* นั้น คนจีนก็เหยียดหยามนิสัยคนไทยที่ไม่อาจเข้าใจได้ เช่น รักสนุกห่วงสบาย ค้าขายไม่เป็น ด้วยสำนึกถึงความเป็นจีนคนจีนจึงแยกสังคมของตนออกจากสังคมของคนไทย จะติดต่อสมาคมกับคนไทยก็ต่อเมื่อมีความจำเป็นในทางการค้าและราชการเท่านั้น คนจีนจะพยายามรักษาชาติพันธุ์ของตนอย่างเหนียวแน่น

---

[5] Loomba, Ania, **Colonialism / Postcolonialism.** p. 82 – 94.

[6] Franze, Fanon, Black Skin, **White Marks.** trans. C.L. Markmann, p. 161.

นวนิยายเรื่อง *จดหมายจากเมืองไทย* ของโบตั๋น ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบจดหมายโดยเท้าความที่มาของจดหมายทั้งหมดนี้ได้มาจากคนจีนที่ลักลอบเข้าประเทศสมัยไทยไม่มีสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนและถือว่าลัทธิคอมมิวนิสต์บ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ ชาวจีนผู้นี้เป็นบุรุษไปรษณีย์เก็บจดหมายที่เขาหาที่อยู่ตามจ่าหน้าไม่พบ แม้ผู้เขียนจะไม่ได้แสดงเหตุผลของการเดินทางเข้ามาในไทยของชายผู้นี้เพราะจงใจที่จะสร้างที่มาของเรื่องให้ดูคล้ายเรื่องจริงมากที่สุด แต่เราก็ตีความได้ว่าเมืองไทยในสายตาของตันส่วงอู๋เจ้าของจดหมายดึงดูดชายผู้หนึ่งจนยอมเสี่ยงภัยที่จะได้เห็นประเทศไทยและใช้ชีวิตอยู่ประเทศไทยอย่างตันส่วงอู๋บ้าง

เรื่องราวใน*จดหมายจากเมืองไทย* เป็นชีวิตและสังคมของคนจีนที่อยู่ในประเทศไทย สะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอันเนื่องจากความผสมผสานทางวัฒนธรรม ตันส่วงอู๋เป็นจีนแท้ที่ภาคภูมิในในเชื้อชาติของตนและสายเลือดความเป็นจีนที่ทำให้เขาขยันหมั่นเพียร เขาตำหนิวิธีคิดและพฤติกรรมของคนไทยอยู่เนืองๆ อาทิเช่น

..คนไทยชอบการเสี่ยงโชคมากกว่าการทำงาน ดีเหมือนกันที่เขาไม่ชอบค้าขาย เราคนจีนจะได้มาค้าขายให้ร่ำรวยยิ่ง ๆ ขึ้นไป[7]

..ลูกคิดว่าพวกคนไทยไม่ชอบค้าขายไม่ใช่เพราะไม่มีนิสัยในงานประเภทนี้ แต่เพราะเขาเกียจคร้านเกินกว่าจะทำงานโดยหยุดพักตามใจชอบไม่ได้ การค้าขายจะทำบ้างหยุดบ้างอย่างการทำสวนทำนาหรืองานอื่นไม่ได้ แม้งานราชการก็มีวันหยุดประจำเหลือเฟือ...[8]

...คนไทยจำนวนมากมองคนจีนด้วยสายตาเกลียดชัง ลูกคิดว่านี่เองมาจากความอิจฉาที่เห็นเรามาหากินสะดวกร่ำรวยไปตาม ๆ กันขณะที่พวกเขายากจน หาไม่พอกิน ทำไมต้องอิจฉากันด้วย ในมื่อหนทางทำกินจนรวยนั้นก็มีอยู่ในเมือของพวกเขาเท่า ๆ กับพวกเรา เพียงแต่เขาไม่ยอมดำเนินตามวิถีทางที่ถูกเท่านั้น ไม่มีผู้ใดกีดกันเลย[9]

ผู้อ่านนวนิยายเรื่องนี้สมัยที่ตีพิมพ์ครั้งแรกและยังไม่คุ้นเคยกับกลวิธีเล่าเรื่องที่อำพรางให้ดูสมจริงประกอบกับการตำหนิคนไทยตรงๆ แรงๆ ในเรื่องจึงคิดไปว่าเป็นจดหมายที่คนจีนเขียนจริงๆก็มี สุภา ลือสิริหรือโบตั๋นเป็นนักเขียนหญิงเชื้อสายจีนนำเสนอภาพความเปลี่ยนของวัฒนธรรมของคนจีนในไทยจากรุ่นจีนแท้จนถึงรุ่นจีนที่เติบโตในไทย ตันส่วงอู๋ยากที่จะทำใจยอมรับความผสมผสานนั้นขณะที่อั้งบ้วยแม้เป็นจีนแท้ในสายเลือดแต่ก็เกิดและเติบโตในไทย เธอปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตแบบคนไทยมากกว่าจะยึดมั่นกับขนบธรรมเนียมแบบจีน จากประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมาจนล่วงเข้าวัยกลางคน ตันส่วงอู๋เรียนรู้ว่าคนจีนไม่ได้ดีกว่าคนไทยเสมอไป เขยและสะใภ้จีนที่เขาจับคู่ให้กับลูกๆ ที่เป็นคนจีน ก็ใช่ว่าจะทำให้ครอบครัวมีความสุข แต่วิญญูเขยไทยที่เขารังเกียจเป็นคนที่ลบล้างภาพของคนไทยที่รักสนุกเห็นแก่สบายให้หมดไป ลูกสาวคนสุดท้องที่เขาตั้งข้อรังเกียจเพราะไม่อาจทำให้ภรรยาของเขามีลูกได้อีกกลับประสบความสำเร็จเลี้ยงตัวเองได้ ตันส่วงอู๋ยอมรับการผสมผสานทางวัฒนธรรมนี้ได้ในที่สุด

...ลูกไม่อาจดึงเขาไว้ได้ ไม่อาจรักษาความเป็นคนจีนไว้ได้ แรงดึงของคนไม่กี่คนจะไปสู้แรงฉุดของคนหมู่มากในสังคมได้อย่างไร

.....

มันคงจริงอย่างที่วิญญูเคยบอกลูกว่าคนแต่ละชาติมีความดีบางอย่างเป็นลักษณะประจำ เช่น พวกฝรั่งมีระเบียบวินัย คนจีนขยัน คนไทยมีน้ำใจ ลูกยิ้มเยาะเขา เพราะคิดว่าน้ำใจมันไม่มีค่าในการดำรงชีวิต มีแต่จะทำให้เสียเปรียบ อีกอย่างหนึ่งมันไม่เป็นประโยชน์กับผู้รับเท่ากับเงินสักบาทสองบาท ซึ่งยังพอซื้อข้าวแกงสักจานหนึ่งได้ ถ้าจะให้น้ำใจ ให้เงินเล็กๆน้อยๆ ดีกว่า แต่มาบัดนี้ลูกได้รู้ว่ามันมีค่าไม่น้อยกว่าเงินเลย อาจจะมากกว่าด้วยซ้ำ ถ้าเรารู้และแน่ใจว่าเขาให้เราด้วยความจริงใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามที่เราต้องการความเห็นอกเห็นใจ ผิดหวังมาจากที่อื่น

---

[7] โบตั๋น (นามแฝง) , **จดหมายจากเมืองไทย** , หน้า 88.
[8] **เรื่องเดียวกัน,** หน้า 128.
[9] **เรื่องเดียวกัน,** หน้า 133.

พวกเขาออกจะลืมง่าย แต่มันดีตรงที่ลืมความขุ่นเคืองใจ ได้เร็วและมีความสบายใจเสมอ ลูกอยากจะมีนิสัยอย่างนี้บ้างสักนิด แต่ไม่อาจทำได้ เช่นพวกเขา ลูกยังระลึกถึงวันที่ลูกรู้จักกับวิญญูวันแรก และลูกไม่ชอบเขามากเพียงไร ไม่ชอบนิสัยของเขา เมื่อนึกขึ้นมาแล้วก็ระอาตัวเองว่าไม่ยุติธรรมต่อเขาเสียบ้างเลย[10]

ส่วนเรื่องสั้นในชุด *สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน* ที่ได้รับรางวัลซีไรต์เมื่อพ.ศ.2542 หลังจากที่โบตั๋นเขียน *จดหมายจากเมืองไทย* 30 ปี ได้เสนอภาพของคนจีนในปัจจุบันที่ผสมผสานกลมกลืนกับคนไทยในสังคม ไม่ถูกแบ่งแยกว่าเป็น *"เจ๊ก"* อีกต่อไป แต่ความเป็นจีนก็ยังคงอยู่ในสายเลือดด้วยอัตลักษณ์ของคนจีนที่มีสายตาที่จะแปรทุนทุกอย่างในมือให้เป็นสินทรัพย์ วินทร์ เลียววาริณผู้เขียน *เซ็งเม้ง* ซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีนในอีกรุ่นหนึ่งไม่ได้บ่งชี้ว่าความสามารถในการค้าขายมีอยู่ในสายเลือดของคนจีน แต่หากแฝงอยู่ในวัฒนธรรมการเลี้ยงดูแบบครอบครัวคนจีนนั่นเอง ดังนั้น คนจีนก็เหมือนมะระที่มาจากเมืองจีน *"เมล็ดพวกนี้อยู่ได้นานเป็นปี ๆ ...เมื่อฝนตกมันจะงอกขึ้นมา เพราะมันคือมะระสายพันธุ์แท้"* [11]

ดังนั้นจากการสร้างความเป็นอื่นอันเกิดจากความหยิ่งทระนงในชาติของตน คนจีนได้พยายามผนึกรวมเชื้อชาติและดำรงวัฒนธรรมจีนในไทยอย่างเหนียวแน่น ใน*จดหมายจากเมืองไทย* ในคนจีนรุ่นลูกที่เกิดในไทยหรือมีสายเลือดไทยเข้าไปปะปน ใน*เซ็งเม้ง* ความเป็นอื่นของเขาอยู่ที่ความสามารถทางการค้าที่ทำให้เขากุมเศรษฐกิจของประเทศด้วยสำนึกของความเป็นคนไทยเชื้อสายจีน คนจีนรุ่นลูกยอมรับความผสมผสานทางวัฒนธรรมและหยิบยกความได้เปรียบอันเนื่องมาจากการสั่งสอนอบรมจากบรรพบุรุษในชีวิตประจำวันทำให้เขารู้จักฉกฉวยผลประโยชน์ทางการค้าเมื่อจังหวะและโอกาสอำนวย *"เซ็งเม้ง"* คือพิธีไหว้บรรพบุรุษประจำปีที่สุสานประจำตระกูลที่ผู้เล่าเรื่องอาจมีเพียงเพื่อ *"ดูงาน"* ว่าจะทำการตลาดให้กับอุปกรณ์ที่ใช้กับพิธีกรรมนี้อย่างไร แต่ในความเป็นจริง *"เซ็งเม้ง"* คือสายเลือดและวิญญาณของบรรพบุรุษคนจีนในยังอยู่ในจิตวิญญาณของลูกหลานจีนทุกคน สิ่งนี้คือ *"เซ็งเม้ง"* ที่แท้จริงไม่ใช่พิธีกรรม

ถ้าจะพิจารณาให้ลึกลงไปถึงความผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างไทยกับจีน อาจมองได้ว่าสิ่งที่ช่วยให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมโดยปราศจากความขัดแย้งคือ คนไทยกับคนจีนต่างมีมาตรฐานชุดเดียวกันคือมาตรฐานความเจริญแบบทุนนิยมตะวันตก ผู้ใดที่เข้าข่ายมาตรฐานคือร่ำรวยและประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน มีปัจจัยและโภคทรัพย์ในการดำรงชีวิตอย่างเหลือเฟือก็จะถูกยกระดับไม่แยกเป็น *"พวกเขา – พวกเรา"* อีกต่อไป ดังนั้นการผสมผสานทางวัฒนธรรมจึงไม่ได้เกิดขึ้นระหว่างจีนกับไทยอย่างแท้จริง แต่เกิดขึ้นเพราะจีนกับไทยมีแม่แบบเดียวกันคืออารยธรรมตะวันตก *จดหมายจากเมืองไทย* และ *เซ็งเม้ง* ให้ภาพของคนจีนในไทยที่เปลี่ยนแปลงภาพของความเป็นอื่นในการสร้างอัตลักษณ์ของคนจีนท่ามกลางบริบทของสังคมไทยช่วง 40 ปี

บทสรุป

*กระบวนทัศน์หลังอาณานิคม*อาจมองว่าเป็นกระแสทางวิชาการที่ได้รับความนิยมในสมัยหนึ่งเช่นเดียวกับมาร์กซิสม์ เอ็กซิสตองเชียลิสม์ แม้ในกรอบความคิดหลังอาณานิคมจะยังไม่ชัดเจนเรื่องขอบเขตและความหมาย แต่ก็มีคุณูปการต่อความพยายามที่จะเข้าใจความคิดเชิงอุดมการณ์ เชื้อชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างตะวันตกกับตะวันออก ภูมิปัญญาท้องถิ่น การตอบโต้อารยธรรมตะวันตก โดยเฉพาะ

---

[10] **เรื่องเดียวกัน** , หน้า 630.

[11] วินทร์ เลียววาริณ . "เซ็งเม้ง", ***สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน*** . หน้า 272.

อย่างยิ่งความพยายามรื้อถอนวิชาการที่อคติทางเชื้อชาติครอบงำอยู่ โดยมุ่งไปที่การศึกษาบริบทในสังคมนั้น ๆ ซึ่งไม่อาจมองข้ามความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในโลกที่หนึ่งและโลกที่สามหรือบริบททางสังคมได้ แต่ก็ได้เปิดมุมมองใหม่ให้แก่วิธีการศึกษาความเข้าใจและการอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นได้

การวิจารณ์วรรณกรรรมโดยใช้กระบวนทัศน์หลังอาณานิคมอาจไม่เป็นที่แพร่หลายนักในหมู่นักวิชาการวรรณคดีศึกษา ไม่เป็นที่ยอมรับในหมู่นักวิชาการวรรณศึกษาของไทยที่ยังไม่อาจยอมรับคำว่า *"อาณานิคม"* ได้ แต่ทฤษฎีก็คือทฤษฎี ทฤษฎีถือกำเนิดภายหลังปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคมโดยพยายามจะอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบที่สามารถเชื่อมโยงความคิดได้ การใช้ทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์หรือทฤษฎีมาร์กซิสม์ก็เป็นกรอบอย่างหนึ่งที่ทำให้มุมมองวรรณกรรมถูกจำกัดได้ เมื่อบทบาทของทฤษฎีอยู่ที่การนำมาใช้ บทความนี้จึงพยายามเปิดมุมมองทางวรรณกรรมโดยใช้ทฤษฎีในการอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นว่าเรามีหนทางมากมายที่จะเข้าถึงวรรณกรรม และ*กระบวนทัศน์หลังอาณานิคม*ก็เป็นเพียงหนทางหนึ่งที่เราสามารถทำได้เพื่อเปิดพื้นที่ทางวิชาการให้แก่การศึกษาวรรณกรรมไทย

◩ ◩ ◩

บรรณานุกรม

ก.สุรางคนางค์ (นามแฝง). ***บ้านทรายทอง.*** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2543.

_____. ***พจมาน สว่างวงศ์.*** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2543.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. ***ประวัติศาสตร์ไทยเชิงวิเคราะห์.*** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว,2546.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ***เงาะป่า.*** พิมพ์ครั้งที่ 32. กรุงเทพมหานคร : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ร่วมกับสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

ดาราวัลย์ เกษทอง. “จากบ้านทรายทองถึงเคหาสน์สีแดง”. ***โลกหนังสือ.*** 4 (ฉ.4 มกราคม 2524).

นพพร ประชากุล. “แนวคิดสกุลหลังอาณานิคม(Postcolonialism)” ***สารคดี*** 16 (ฉ.191 มกราคม 2544).

โบตั๋น (นามแฝง). ***จดหมายจากเมืองไทย.*** กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, 2542.

วินทร์ เลียววาริณ. ***สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน.*** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ดับเบิ้ลนายน์พริ้นติ้ง จำกัด, 2542.

Ashcroft, Bill , Griffiths, Grareth , Tiffin,Helen. **Key Concepts in Post – Colonial Studies.** London : Routledge, 1999.

Fanon, Frantz. ***Black Skin,White Marks.*** Trans.C.L. Markmann , New York : Grove Press,1968.

Loomba, Ania. ***Colonalism / Postcolonialism.*** London : Routlege ,1998.

Said, Edword W. ***Orientalism.*** New York : Random House,1979.